

QARAMAL VƏ CAMIŞLARIN MƏHSULDARLIĞININ, BALAVERMƏ, ALINAN BALALARIN YAŞAMA QABİLİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ YOLLARI

Ə.B.BƏŞİROV, Azərbaycan Heyvandarlar Assosiasiyasının prezidenti,
Rusiya Beynəlxalq Keyfiyyət Problemləri Akademiyasının həqiqi üzvü,
akademik.

Respublikamızda heyvanlarının məhsuldarlığının aşağı olmasının və sayının zəif artmasının başlıca səbəblərindən biri də heyvanların qısırlığının çox yüksək olması və onlardan alınan balaların yaşama qabiliyyətinin yüksək olmamasıdır. Bunların səbəblərinin öyrənilməsinin qısırlıqla mübarizə, məhsuldarlığın artırılması tədbirlərinin işləyib hazırlanmasının böyük elmi və təcrübəvi əhəmiyyəti vardır. Bu məqsədlə Neftçala indiki Xıllı rayonunun Xolqarabucaq kəndində apardığımız təcrübələrimiz göstərdi ki, bunların başlıca səbəbləri heyvanların lazımi yemləmə və bəsləmə şəraitləri ilə təmin edilməməsi, fermalarda kifayət qədər törədicilərin olmaması, onlardan (dörədicilərdən) düzgün istifadə edilməməsi heyvanların xəstəliklərinə qarşı lazımi mübarizə olmamasıdır.

Respublikamızın maldarlıq fermalarında belə səbəblər nəticəsində ana heyvanların çoxu doğandan sonra uzun müddət höyürə gəlmir, höyürə gələnlərin isə bir çoxunun vaxtında mayalanması təmin edilmir. Bunun da nəticəsində döllənmə faizi az, qısırlıq isə çox yüksək olur. Respublikada yüz minlərlə balaların alınmamasına, süd, ət, yun məhsuldarlığının aşağı düşməsinə və eləcə də kolxozların ümumi gəlirin aşağı olmasına səbəb olur. Buna canlı misal Xıllı (Neftçala) rayonunun Stalin adına kolxozunu gətirmək olar. 1954-1955-ci illərdə bu kolxozun formalarındakı heyvanların yemləmə şəraiti pis olduğu üçün (heyvanlar daima məhsuldar otlaq şəraitində saxlanıldığı və əlavə yem almadıqları üçün) onların 70 %-dən çoxu orta köklük dərəcəsindən aşağı olmuşdur. 27 baş doğar camışdan isə 5 ay ərzində yalnız 7-si, doğduqdan sonra höyürə gələrək mayalanıb döllənmişlər. Qalan 20 baş camış isə yalnız 9-10 aydan sonra yaz-yay aylarında çöldə otlaqlarda yaxşı yaşıl, tərkibində çoxlu vitamin olan otlarla yemləndikləri zaman höyürə gəlib döllənmişdilər. Həmin il heyvanların süd məhsulu çox aşağı oldu. Bu səbəblərə görə də həmin kolxozda heyvandarlıqdan gəlir olduqca az olmuşdur. 1952-ci ildə Xolqarabucaq kəndində heyvandarları bizim məsləhətimizlə mal-qaranı növbəli örüş sistemindən istifadə edərək və heyvanlara əlavə yaşıl ot

verərək düzgün fizioloji tələbatına uyğun yemləmə və bəsləmə şəraitləri ilə təmin edildikləri ilə əlaqədar heyvanların məhsuldarlığı artırmağa və qısırlığı aradan qaldırmağa nail oldular. Hər bir baş inəkdən 3,5-3,8% yağlıqla 693 kq, hər bir camışdan isə 9-10% yağlıqla 963 kq süd sağa bildilər.

İnək və camışların köklükləri də orta köklük dərəcəsindən yüksək oldu. Həmin heyvanlar da doğandan 18-22 gün sonra höyürə gələrək mayalandılar. Beləliklə, həmin ili Stalin adına kolxozun üzvləri çoxlu məhsul əldə edərək əmək günləri hesabına külli miqdarda yağ, pendir, şor aldılar. Təkcə naxırçı Əzim Qasimov əmək günü hesabına 50 kq-dan çox kərə yağı almışdır.

Apardığımız təcrübələr və qabaqcıl maldarların iş təcrübələrinə əsaslanaraq nəticəyə gəlmək olur ki, inək və camışları sağılan zaman tərkibində çoxlu vitamin olan yaşıl şirəli və az miqdarda qüvvəli (1-2 kq) yemlərlə yemlədikdə onlardan yüksək süd məhsulu əldə etmək olur və həmin heyvanların fizioloji vəziyyəti, köklüyü normal olur, doğandan az müddət sonra höyürə gəlir, mayalanır və döllənirlər. Boğazlığın ikinci yarısında isə (həmin vaxt heyvanların qurutma vaxtının yaxınlaşma dövrünə düşür) heyvanların yem payından yaşıl yemin miqdarını çoxaldıb qüvvəli və şirəli yemlərin miqdarını isə əksiltmək lazımdır. Heyvanlar qurudan zaman və boğazlığın axırncı dövründə isə yalnız tərkibində çoxlu vitamin olan yaşıl yemlərlə təmin olunmalıdır ki, doğandan sonra aydan kəç olmayaraq höyürə gələrək cütləşib və döllənərək yüksək yaşamaq qabiliyyətinə malik olan balalar versinlər.

Geniş heyvandarlıq təcrübəsinə çoxdan məlumdur ki, bizim respublikamızın rayonlarında yay zamanı bir tərəfdən otlaqlarda (örüşlərdə) otların quruması, o biri tərəfdən havanın çox isti keçməsi nəticəsində həm heyvanların örüş müddəti qısalmır, həm də heyvanlar örüş müddətində az və aşağı keyfiyyətli qurumuş (ağaclaşmış) otlarla yemlənilir. Bundan əlavə, həmin heyvanların istirahəti və rahatlığı pozulur. Hələ bir çox aran rayonlarının təsərrüfatında heyvanlar bu isti yay aylarında gündüz 11 radələrində möhkəm isti düşdükdən sonra suvarılmağa gətirilir, suvarılır və oradaca sərin külək əsənə kimi (saat 16-ya kimi) günəşin isti şüaları altında yatızdırılır. Heyvanların narahatlığı və fizioloji vəziyyətinin pozulması yuxarıda göstərilən səbəblərlə qurtarmır, bundan əlavə olaraq göydeyin, hünülər və ağcaqanadlar heyvanların rahatlığını pozur və qanlarını sorurlar. Bu səbəblərə görə yay zamanı heyvanlar süd verir məhsuldarlığını olduqca azaldırlar, yaz aylarında nisbətən 50%-ə kimi arıqlayırlar. Xəstəliyə tez tutula bilirlər və nəhayət, doğduqdan uzun müddət sonra höyürə gəlirlər, amma höyürə gələn heyvanların çoxu isə döllənməyərək qısır qalır.

Havanın istiliyindən asılı olaraq heyvanların fizioloji vəziyyətinin dəyişməsi

Havanın istiliyi orta hesabla kəlgədə		Tənəffüsü (1 dəqiqədə)		Nəbzi (1 dəqiqədə)		Bədəninin temperaturu (dərəcə)	
1.	Yaz 6,7-17,6°	Camışlarda	18	12-34	68	53-67	38,6
		İnəklərdə	18	12-36	67	54-72	38,7
2.	Yay 22,4-37°	Camışlarda	32	24-90	80	77-82	39,7
		İnəklərdə	37	30-50	71	53-78	39
							38,5-39,7

Cədvəldə göstərilən rəqəmlərdən aydın etmək olur ki, yay zamanı heyvanların tənəffüsü, nəbzi artır və bədəninin temperaturu yüksəlir. Bunlar da heyvanların fizioloji vəziyyətinin göstəricilərinin normadan yüksək (anormal) olmasını göstərir.

Təcrübələrimiz göstərmişdir ki, əgər yaz aylarında inək və camışların köklük dərəcəsi, ümumən ortadan yüksək olursa, amma, yay aylarında isə həmin heyvanların köklük dərəcəsi ortadan aşağı düşür. Əgər yaz aylarında doğmuş inək və camışlar bir aydan gec olmayaraq höyürə gəlib mayalanarsa, yay aylarında doğan heyvanların çoxu isə 3-4 ay və daha çox müddət höyürə gəlməyərək qısır qalırlar. Bunların qarşısını almaqdan ötrü bizim işləyib hazırladığımız metodlara əsaslanaraq heyvanların çimzdirilərək yay düşərgə şəraitinə keçirilib düzgün yemləmə və bəsləmə şəraitində saxlanılmasını təklif etdik.

Elmi nailiyyətlər və qabaqcıl heyvandarların iş təcrübəsi göstərir ki, heyvanları yay düşərgə şəraitində və onları düzgün zootexniki qanun üzrə yemləyib bəslədikdə onların məhsuldarlığı bir neçə dəfə yüksəlir və qısırlyq aradan qaldırılaraq hər 100 inək və camışdan ildə 100-107 sağlam və yüksək məhsuldar bala əldə etmək olur. 1954-cü ilin yay aylarında Xıllı (Neftçala) rayonunun Stalin adına kolxozunun sağıcısı Mirzadə Həziyevanın ixtiyarında olan 8 baş sağdığı inəklər yay düşərgə şəraitində keçirilməmişdən qabaq pis yemləmə şəraitində bəslənmişdilər. (Yalnız az məhsuldarlı qurumuş otlaqlarda otarılmışdır)

Bununla əlaqədar olaraq havanın istiliyinin təsirindən heyvanların otarılma müddəti qısaldığı üçün onlar gündüz saat 11-dən 16-ya kimi günəşin isti şüaları altında qalaraq yemlənməyərək yatışırdılar. Belə pis şəraitdə yemlənilib və bəslənilməmiş 8 baş inəkdən 5 başı doğandan 5 ay sonra belə höyürə gəlməmiş və cütləşməmiş qalaraq qısır olmuşlar. Bu 8 baş inəklər hər gün cəmi orta hesabla 11,2, yəni hər baş inək 1,4 kq süd vermişdir. Həmin inəklər iyul ayında yay düşərgə şəraitinə keçirildikdən sonra onların yemləmə və bəsləmə şəraiti yaxşılaşdırılmışdır. Heyvanlar saat 9-dan 18-ə kimi talvar altında saxlanılaraq, yaşıl, tərkibində çoxlu vitamin olan yemlərlə əlavə olaraq bir kq jüvə və 1 kq arpa unu ilə yemləndirilmişlər. Qalan vaxtları isə, yəni saat 19-da səhər saat 9-a kimi otlaqlarda otarılmışlar. (sağım, suvarma və istirahət vaxtlarını çıxmaq şərti ilə). Belə üsul heyvanların fizioloji vəziyyətlərinin daim

normal olmasını, onların düzgün zootexniki qaydalara uyğun olaraq yemlənilib və bəslənməsini və eləcə də təbii otlaqlardan düzgün istifadə edilməsini təmin etmişdir.

Yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş bu 8 baş inəkdən qısır qalmış 8 baş inək 6-7 gün ərzində höyürə gələrək gütləşdirilib döllənmişdir. (Boğaz olmuşlar) Həmin inəklərin yemləmə və bəsləmə şəraiti yaxşılaşdığı üçün onların süd məhsuldarlığı və köklük dərəcəsi də yüksəlmişdir. İnəklərin qurutma dövrünün yaxınlaşmasına baxmayaraq (laktasiyanın 6-7-ci ayları) inəklər yay düşərgə şəraitinə keçirildikdən sonra 1 həftə ərzində öz süd məhsuldarlığını 2 dəfədən artıq qaldırmışdır. Orta hesabla 1 inəyin 1 gündə verdiyi südün miqdarı 3 dəfəyə yaxın artaraq 3,7 kq-a çatdırılmışdır. Qaşqa və Qarağız adlı inəklər isə öz südlərini 1,8-2,2 kq-da yay düşərgə şəraitinə keçirildikdən sonra 8,1-9 kq-a qaldırmışlar. (4 dəfə)

Eyni nəticə Qırmızıkəndin Vorosilov adına kolxozunda da alınmışdır. Bu kolxozda yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş 11 baş inək öz südlərini 2,5 dəfə artırmışlar və bütün inəklər vaxtlı-vaxtında cütləşdirilib döllənmişlər. Xolqarabucaq kəndinin heyvandarları 1955-ci ildə 40 baş sağmal inəkləri yay düşərgə şəraitinə keçirərək onların məhsuldarlığını yüksəltməyə nail olmuşlar. Yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş inəklər vaxtlı-vaxtında (25 gündən gec olmayaraq höyürə gələrək mayalandırılıb və döllənirlər). Həmin heyvanlar öz süd məhsuldarlığını artırmaqla (3-4 dəfə) bərabər normal fizioloji vəziyyətini saxlayıb və kökəlmişlər. Əksinə olaraq yay düşərgə şəraitinə keçirilməyən heyvanlar isə günü-gündən öz süd məhsuldarlığını azaldır, arıqlayır, uzun müddət isə höyürə gəlməyərək qısır qalırlar. Yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş 40 baş inəkdən indi (1955-ci il iyun ayında) hər gün 210-215 kq süd sağılır. (Hər hesabla hər inəkdən 5,3 kq) (hər balaya əmizdirildikləri 3-4 litr süddən başqa) yay düşərgə şəraitinə keçirilməmiş 84 baş sağmal inəklərdə isə 1 gündə cəmi 251 kq süd sağılır. Hər bir baş inək orta hesabla 3 kq süd vermişdir. Yəni yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş hər bir baş inəklərə nisbətən az süd vermişlər.

Heyvandarların çoxu yay düşərgə şəraitini birtərəfli başa düşərək elə hesab edirlər ki, guya yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş heyvanlar tamamilə otlaqlardan məhrum olunur, yalnız tövlədə yemləndirilməlidirlər. Əlbəttə bu fikir tamamilə düzgün deyil, yanlışdır. Yay düşərgə şəraiti bizim respublikamızın aran rayonlarında elə qurulmalıdır ki, heyvanlar əsas etibarilə saat 11-dən 16-yədək isti günəş şüaları altında ac-acına yatışdırılmasın və gögöyün, hünü, ağcaqanadlar tərəfindən narahat edilərək qanlarının sorulması əvəzinə sərin talvar altında saxlanılaraq əlavə yemlərlə yemləndirilsinlər. Belə bir üsul bizim tərəfimizdən Neftçala rayonunun Xolqarabucaq kəndində Stalin, sonralar N.Nərimanov adına kolxozun maldarlıq fermasında tətbiq edilərək hərtərəfli yoxlanılmışdır. Yay düşərgə şəraitinə keçirilmiş inəklərin otarılması, sağılması və suvarılması o biri yay düşərgə şəraitinə keçirilməyən heyvanlarla birgə olduğu üçün heç bir əlavə əmək və xərc sərf olunmur. Yay düşərgə şəraitinə keçirilən və keçirilməyən heyvanların fərqi yalnız orasındadır

ki, yay düşərgə şəraitinə keçirilən inəklər suvarıldıqdan sonra, naxırçı və sağıcılar tərəfindən talvar altına gətirilir və qabaqcadan hər baş heyvan üçün hazırlanmış əlavə yemlə (0,5 kq jmix, 0,5 kq arpa yarması, 2 kq quru ot və qamış (3-5 kq) yemləndirilir. Qalan vaxtlarda isə axşamçağı, səhər və axşamlar hava sərin olan zaman o biri heyvanlarla birgə otarılır. Belə bir üsul təbii övladların səmərəli istifadə olunmasını, heyvanların məhsuldarlığının artmasını, heyvanların fizioloji vəziyyətlərinin normal qalmasını təmin edərək kolxozun bu işə az xərc çəkib böyük gəlir əldə etməsini təmin edir.

Geniş heyvandarlıq təcrübəsinə çoxdan məlumdur ki, hər hansı səbəbdənsə balasız sağılan inək və camışlar balasını əmizdirib sağılanlardan tez höyürə gəlir, cütləşib və döllənirlər. N.Nərimanov adına kolxozda aparılan təcrübələr zamanı 6 baş camış doğulduqdan sonra balasız sağılırdılar. Həmin camışlar doğandan 14-16 gün sonra höyürə gəlib cütləşib və boğaz olmuşlar. 42 baş camış balasını əmizdirib sağılan camışların isə 20 başı doğduqdan sonra 5-9 ay sonra cütləşməyərək qısır qaldılar. Qalan 22 baş camış isə doğduqdan sonra 18 gündən tez olmayaraq höyürə gələrək cütləşdirilib döllənmişdir.

Belə faktlara biz inək və qoyunlarda da rast gəlmişik. Ana heyvanlar balalı sağılıqda onlarda balaya qarşı analıq refleksi əmələ gəlir və güclənir. Ana heyvanların içərisində balaya qarşı olan analıq refleksinin gücü ayrı-ayrı heyvanlarda başqadır. O ana heyvanlar ki, analıq refleksi çox yüksək inkişaf edir həmin heyvanlar ayrı ana heyvanlara nisbətən (hansılarının ki, analıq refleksi zəif inkişaf edir) gec höyürə gəlir, cütləşir və döllənir. Buradan da nəticəyə gəlmək olar analıq refleksi nə qədər güclü inkişaf etsə bir o qədər də tənasül refleksi (heyvanların höyürə gəlmə refleksi) zəif inkişaf edir və heyvanların çoxu uzun müddət höyürə gəlməyərək qısır qalırlar. Odur ki, bütün kolxoz fermalarında inək və camışlar doğduqdan sonra, onların balalarını ayırıb, dayə üsulu ilə başqa heyvanlara və yaxud yüksək mədəni üsulla bəsləmə şəraiti olan, əl ilə süd içirmək üsulundan istifadə etsələr heyvan doğduqdan sonra onların cütləşmə, döllənmə və qısırlıqla mübarizə işlərini yüksək dərəcədə yaxşılaşdırı bilərlər. Çünki balanın anadan ayrılması və ananın balasız sağılması ananın balaya qarşı refleksinin sönməsinə, tənasül refleksinin isə güclənməsinə (həyürə gəlmə refleksinə) səbəb olur. Belə heyvanlar doğduqdan sonra həm çox süd verirlər, həm də balalar əmizdirilmədiyi üçün süd təmiz sağılır, həm də tez höyürə gələrək döllənib boğaz olurlar. Həm də sağılan süddə yağın faizi yüksəlir, çünki buzov və bala əsas etibarilə elində sağımın axırında qalmış (saxlanılmış) südü əmir ki, bu südün də yağ faizi əvvəlki sağılan südə nisbətən yağlılıq faizi yüksək olur, balalar isə düzgün zootexniki qaydalarla yemləndirilir. Dayə üsulu - dayə ana heyvanın altında başqa analardan doğandan sonra ayrılmış dörd körpə balanın əmizdirilməsi, saxlanılması bəslənilməsi deməkdir. N.Nərimanov adına kolxozun fəmasında bizim göstərişimiz üzrə buzovların doğulduqdan sonra

ayrılıb day əvə əllə süd içirmə üsuluna keçirilməsi işi əşkil edildi. Bu işin düzgün təşkil edilməsində və aparılmasında Rusiyada təcrübə keçmiş sağıcı Yadigar Həsənov xüsusilə seçilir. O, inək doğan kimi buzovu inəkdən ayırır və inəyi sağaraq buzovu həmin saat sağdığı ağız ilə yemləyir (ağızlandırır). Həmin inəklər gündə 3 dəfə sağılırlar, sağından sonra buzovların bizim tərtib etdiyimiz yem cədvəli əsasında yemləyirlər. N.Nərimanov adına kolxozda apardığımız üç illik təcrübələrin nəticəsi göstərmişdir ki, törədici buğalar əsas etibarilə qüvvəli yemlərlə yemləndikdə və dişli heyvanlar isə çoxlu (tələb olunan qədər), tərkibində çoxlu vitamin olan yaşıl yemlərlə yemləndikdə onların yemlərə olan fizioloji tələbatı ödənilir, analar tez höyürə gələrək mayalanan zaman döllənmə faizi çox yüksək olur və alınan balalar isə yüksək yaşamaq qabiliyyətinə malik olurlar. (Yüksək diri çəkili, tez artan, xəstəliklərə qarşı davamlı olurlar).

Birinci sinif təcrübə heyvanları olan 29 baş camışa və iki baş törədici kələ biz yalnız yaşıl yem verirdik. Bu heyvanları cütləşdirdikdə 29 baş xamışdan yalnız birinci həvəs dövründə 12 başı, 42% boğaz olmuşdur. Amma qalanları isə 2,3 və 4-cü həvəs dövrlərində təkrarən mayalanaraq döllənmişlər (boğaz olmuşlar). Amma ikinci sinifə daxil olan camış və törədici kəllər isə bir-birindən fərqli olan yemlərlə yemləndirildikdə tamamilə başqa, çox gözəl nəticələr əldə edilmişdir. 34 baş camış hamısı birinci sinifdən olan camışlarla birlikdə yemlənilib bəslənilmişdir. Yeni yaşıl, tərkibində çoxlu vitamin olan yemlərlə yemlənməmişlər. Amma iki baş törədici kəllər isə o birilərindən fərqli olaraq, əlavə iki kiloqram arpa unu, iki kiloqram jıx, beş kiloqram yüksək keyfiyyətli yonca otu və yaxud 10-15 kiloqram təzə biçilmiş yaşıl ot, 12-15 kiloqram üzsüz süd ilə yemləndirilmişdir. (Belə yemlərin törədici kəllər üçün bütün kolxozlarda təşkil etmək mümkündür) Belə yaxşı yemləmə nəticəsində törədici buğalar orta hesabla 3-5 millilitr olduqca yüksək keyfiyyətli sperma (toxum) vermişlər. Belə keyfiyyətli sperma ilə mayalanan 34 baş camışdan 28 başı (32%-i) birinci həvəs dövründə boğaz olmuşlar və yüksək yaşama qabiliyyətinə malik olan balalar vermişlər. Qalan 6 baş camış isə (18%) o biri ikinci və üçüncü həvəs dövrlərində mayalandırılaraq döllənmişlər (boğaz olmuşlar).

Əgər birinci sinifdə camışlardan alınan balaların anadan olan zaman çəkisi orta hesabla 25-34 kiloqram oldusa, ikinci sinif camışlardan alınan balaların diri çəkisi isə 35-38 kiloqram, yəni 4-10 kiloqram artıq olmuşdur.

Beləliklə, təcrübələrin nəticəsində belə qərara gəlmək olar ki, cütləşmə dövrünə bir ay, ay yarım qalmış törədiciləri qüvvəli və heyvani yemlərlə və eləcə də az miqdarda tərkibində çoxlu vitamin olan yaşıl yemlərlə yemlədikdə onlarla mayalandırılan heyvanların döllənmə faizini yüksəltmək və çoxlu miqdarda yüksək yaşama qabiliyyətinə malik olan balalar almaq olar. Çünki belə yemləmə nəticəsində onların verdiyi spermanın keyfiyyəti kəmiyyəti çox yüksəlir və belə sperma ilə mayalanan heyvanların balaları sağlam, ağır diri çəkiyə və yüksək yaşama qabiliyyətinə malik olurlar. Ona görə də Xolqarabucaq kəndnin heyvandarları bu üsulu geniş tətbiq edirlər.

Heyvanların tezliklə törəyib artmasında və onların cinsi keyfiyyətini tez bir zamanda yaxşılaşdırılması işində ən başlıca amillərdən biri də onların süni mayalanmasının düzgün və geniş surətdə təşkil olunmasıdır.

Xolqarabucaq kəndində apardığımız təcrübələr göstərdi ki, camışlıqda süni mayalanma başqa kənd təsərrüfatı heyvanlarında olduğu kimi çox yaxşı nəticələr verir. Ona görə də camışçılıqda süni mayalanma o biri kənd təsərrüfatı heyvanlarında da olduğu kimi geniş tətbiq olunmalıdır. Əgər 37 süni mayalanmış camışdan birinci həvəs dövrü 34 başı (87 faiz) boğaz olmuşsa və yüksək yaşama qabiliyyətinə malik sağlam və ağır diri çəkili balalar vermirse, sərbəst cütləşmə zamanı isə 34 baş mayalanmış camışdan birinci həvəs dövründə yalnız 14 başı 40 faiz dölləşmişdir (boğaz olmuşdur) və bunlardan alınan balalar isə nisbətən zəif və diri çəkisi az olmuşdur. Odur ki, süni mayalanma üsulu, heyvandarlığın tezliklə yaxşılaşdırılması, yüksək məhsuldar törədicilərdən daha çox bala almasına heyvanların qısırlığı ilə mübarizə işinin daha yaxşı təşkil edilməsi, çoxlu yüksək yaşama qabiliyyətinə malik olan balaların alınması, heyvanlar arasında tənəsül orqanlarının xəstəliyinin yayılmasının qarşısının alınması və nəhayət fermalarda zootexniki hesabatının daha düzgün təşkil edilmə üsulu kimi, təsərrüfatların heyvandarlıq fermalarında geniş tətbiq olunmalıdır.